

การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Development of Tourism Processes in Phra Chanok Chakri City based on
Buddhist Culture

พระครูอุทิตปรียัติสุนทร¹ สมบุญ ทิพรังศรี² พระครูอุทิศธรรมพินัย³ และธนพัฒน์ เฉลิมรัตน์⁴
Phrakhru Uthit Pariyat Sunthon, Somboon Tiprangsri, Phrakhru Uthit Dharmapinai,
and Thanaphat Chalermrat

Received: May 19, 2023

Revised: July 25, 2023

Accepted: August 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการท่องเที่ยว 2) พัฒนากระบวนการท่องเที่ยว และ 3) บูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยในเชิงปริมาณ แจกแบบสอบถามแบบบังเอิญ จำนวน 400 ชุด การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก 17 คน ประชุมกลุ่มย่อย 12 คน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการการจัดงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมการตลาด มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด (4.28) รองลงมา คือ ด้านการให้บริการ มีระดับความคิดเห็นมาก (4.18) และน้อยที่สุดคือสถานที่ในการจัดงาน (3.88) 2) การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย มีการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวทั้งหมด 4 กระบวนการ ประกอบด้วย 2.1) กระบวนการสื่อสาร ช่องทางในการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร สถานที่ตั้ง ประวัติ ความเป็นมาที่สำคัญ 2.2) กระบวนการการตลาด การจัดการร้านค้าของฝาก สินค้า

¹⁻⁴ วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี; Uthai Thani Buddhist College

Corresponding author, e-mail: ed.uthai@mcu.ac.th, Tel. 083-9125596

ชุมชน สินค้าภายในงาน 2.3) กระบวนการการให้ความรู้ ได้ให้ความรู้ผ่านการจัดกิจกรรมในงานด้านวัฒนธรรม 2.4) กระบวนการจัดการในการท่องเที่ยว มีการวางแผนโดยชุมชน การจัดภูมิทัศน์ภายในงาน และ 3) การบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการบูรณาการจากชุมชนสู่วัด จากวัดสู่ชุมชน ดังนี้ การบูรณาการกิจกรรมสักการะพระพุทธรูปชินราชปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ทำขวัญนาอุปสมบทนาคนมู การอนุรักษ์การท่องเที่ยว การทำขวัญข้าว การแสดงและการประกวดร้องเพลง การแข่งขันกีฬา การประกวดขบวนรถแห่นาค การแสดงหน้านา การประกวดการจัดสำหรับคาวหวานตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ฯลฯ

คำสำคัญ: กระบวนการท่องเที่ยว, เมืองพระชนกจักรี, วัฒนธรรมวิถีพุทธ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the tourism process; 2) to develop the tourism process; and 3) to integrate the creative and cultural tourism process in Phra Chanok Chakri City based on Buddhist culture. This was a mixed methods research. For quantitative research, 400 sets of questionnaires by accidental sampling were distributed. In terms of qualitative research, documentary research was in-depth interviews with 17 people, small group meetings with 12 people, and operational research was on organizing a third lunar month merit-making event to continue the traditions of the Uthai people. The research results found that 1) Buddhist cultural tourism process, overall was at a high level. When considering each aspect, it was found that marketing promotion had the highest level of opinion (4.28), followed by the service aspect, there was a high level of opinion (4.18) and the least was location of the event (3.88); 2) in terms of developing the tourism process for Phra Chanok Chakri city based on Buddhist culture, a third lunar month merit-making event to continue the traditions of the Uthai people had a total of 4 tourism processes developed, consisting of 2.1) communication process consisted of communication channels, information, location, history, Important background, 2.2) marketing process consisted of management of souvenir shops, community products, products within the event, 2.3) the process of providing knowledge was providing

knowledge through organizing cultural activities, 2.4) management processes in tourism consisted of community planning, landscaping within the event; and 3) integration of creative tourism processes in Phra Chanok Chakri City based on Buddhist culture can be integrated from the community to the temple from the temple to the community as follows: integrating activities to pay homage to Phra Buddha Chinnarat and gilding a replica of the Buddha's footprint, *Tham Kwan Nak* (Blessing the Naga) for Naga ordination among Naga groups, conservation of reed mat making, *Tham Khwan Khao* Ritual and singing contests, sports competition, Naga parade contest, display in front of Naga, contest for preparing sweet and savory deck according to ancient traditions, etc.

Keywords: Tourism Process, Phra Chanok Chakri City, Buddhist Culture

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ในรายประเด็นได้กล่าวถึงการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ สร้างแรงดึงดูดและสิ่งจูงใจให้ไทยเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ โดยส่งเสริมการเป็นศูนย์กลางการจัดประชุมและนิทรรศการนานาชาติของโลก เนื่องจากไทยมีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจและการท่องเที่ยว ทั้งยังมีความพร้อมด้านการบริการที่เป็นเอกลักษณ์ โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ระบบขนส่ง ระบบดิจิทัลเพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่ออำนวยความสะดวกทั้งในการเดินทางเข้ามาเพื่อการประชุมและการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจระหว่างกัน พร้อมทั้งส่งเสริมการขยายพื้นที่จุดหมายปลายทางของการจัดประชุมและนิทรรศการ และการพักผ่อนระหว่างประชุมจากเมืองหลักสู่เมืองอื่นที่มีศักยภาพของไทย รวมถึงสร้างพื้นที่หรือช่องทางการจัดแสดงผลงานรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดแสดงผลงานจริงและในรูปแบบเสมือนจริง รวมถึงการส่งเสริมให้การพักผ่อนระหว่างการประชุมเป็นการจูงใจและต่อยอดการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมที่เน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นที่ไทยมีศักยภาพ และเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกัน ซึ่งรวมถึงการสร้างรูปแบบและจูงใจการเดินทางเข้า

มาประกอบธุรกิจและการท่องเที่ยวด้วย การอำนวยความสะดวกและมาตรการสนับสนุนต่าง ๆ พร้อมทั้งการสร้างความพร้อมของธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่ธุรกิจ (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี)

จังหวัดอุทัยธานี มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 1.444.37 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2562 โดยเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2561 คิดเป็นการขยายตัวร้อยละ +3.36 จัดเป็นลำดับ 16 ของภาคเหนือ เมื่อพิจารณาจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานีพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมเยือนในปี พ.ศ. 2562 รวมทั้งสิ้น 799.814 คน ซึ่งมีจำนวนมากกว่าปี พ.ศ.2561 ด้วยอัตราเปลี่ยนแปลงที่ร้อยละ +1.99 มีรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย 1.425.70 ล้านบาท (จังหวัดอุทัยธานี, 2566)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกสนับสนุนชุมชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดูแลรักษาสีงแวดล้อมหรือธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพราะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกันทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

จังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเมืองพุทธภูมิ ในฐานะเมืองพระชนกจักรี ที่มีกลิ่นอายของวิถีชีวิตไทยชนบทดั้งเดิม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย น่าอยู่น่าสัมผัส มีแหล่งธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ จังหวัดอุทัยธานีตั้งอยู่ ตอนล่างสุดของภาคเหนือ บนฝั่งด้านตะวันตกของแม่น้ำสะแกกรัง มีพื้นที่ 6.730 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ราว 222 กิโลเมตร มีคำขวัญประจำจังหวัดว่า “อุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี ปลาแรดรสดี ประเพณีเทโว ส้มโอบ้านน้ำตก มรดกโลกห้วยขาแข้ง แหล่งต้นน้ำสะแกกรัง ตลาดนัดดังโคกระบือ” บนถนนสาย 333 ซึ่งการเดินทาง สถานที่พักผ่อนมากขึ้น สะดวกสบายขึ้น จึงทำให้จังหวัดอุทัยธานีมีความเหมาะสมอย่างลงในตัวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม จังหวัดอุทัยธานี ได้ชื่อว่าเป็นเมืองของพระชนกจักรี ในฐานะที่เป็นที่กำเนิดของนายทองดี ผู้เป็นพระบิดาของพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) และต่อมาได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ดังนั้น เมืองอุทัยธานีจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่าแก่ทางวัฒนธรรม และทั้งยังพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์โบราณเก่าแก่กว่าประมาณ 3.000 ปี จากการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภาพเขียน โคร่งกระดูก เป็นต้น การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี

วัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการนำแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาสู่ชุมชนเพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ ใน 3 กลุ่มหลัก คือ 1) ประชาชน ได้รับความสะอาด ความเท่าเทียม, ทางกันในทางโครงสร้างพื้นฐาน ในด้านคมนาคม สาธารณูปโภค และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร 2) รายได้ และ 3) ความยั่งยืน เพราะการท่องเที่ยวจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมในการอนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์ ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงเป็นที่มาของโจทย์การวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
2. เพื่อพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
3. เพื่อบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยโดยแบ่งตามระเบียบวิธีการวิจัย มาผสมผสานกัน คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งออกทั้งหมดเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

1) การแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนนักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการการท่องเที่ยว กลุ่มประชาชนนักท่องเที่ยว และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนากิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ในการดำเนินการวิจัยและจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ เมืองพระชนกจักรี เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ นำผลจากขั้นตอนที่ 1 มาจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้เชี่ยวชาญ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธให้เป็นรูปธรรม และนำสู่กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อเป็นการหาแนวทางพัฒนากระบวนการอย่างมีส่วนร่วม นำสู่กระบวนการบูรณาการการท่องเที่ยวในพื้นที่ สร้างเป็นชุดปฏิบัติการพัฒนา ประกอบด้วย ชุดความรู้ และชุดปฏิบัติการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 การบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ นำผลจากขั้นตอนที่ 2 ชุดความรู้ และชุดปฏิบัติการพัฒนา โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการจัดกิจกรรมในระดับจังหวัด และภาคที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่าง ๆ จากตัวแทนพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนา กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาค้นคว้าการศึกษากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินดังนี้

1.1 การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) นำเสนอเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น กลุ่มศิลปิน เยาวชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านกระบวนการการท่องเที่ยวในพื้นที่สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นด้านกระบวนการการท่องเที่ยวในพื้นที่

ความคิดเห็นรายด้าน	ค่าเฉลี่ย	ผล
1. ด้านการให้บริการ ประกอบด้วย ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร ร้านของฝาก และห้องสุขา รวมคะแนนความคิดเห็นได้	4.18	มาก
2. ด้านสถานที่ในการจัดงาน ประกอบด้วย การเดินทาง ป้ายบอกทาง จัดสถานที่ สะอาด สะดวก ปลอดภัย และสาธารณูปโภคพร้อม รวมคะแนนความคิดเห็นได้	3.88	มาก
3. ด้านการส่งเสริมการตลาด ประกอบด้วย กิจกรรม ของที่ระลึก เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ รวมคะแนนความคิดเห็นได้	4.28	มาก
4. ด้านบุคลากร ประกอบด้วย การบริการสุภาพ รวดเร็ว กระตือรือร้น ให้คำแนะนำ ความรู้รอบรู้ และดูแลความปลอดภัย รวมคะแนนความคิดเห็นได้	4.15	มาก
5. ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม อากาศเหมาะสม รวมคะแนนความคิดเห็นได้	3.98	มาก
6. ทิศทางในการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย เอกลักษณ์วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ การรักษาสภาพ กำหนดเขตพื้นที่ ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ประเมินติดตามผล ปลุกจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา รวมคะแนนความคิดเห็นได้	4.12	มาก
รวมทุกรายด้าน	4.10	มาก

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำเสนอผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี มีข้อมูลทรัพยากรท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง การศึกษากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผู้วิจัยพบว่า เมืองพระชนกจักรี หรือจังหวัดอุทัยธานี มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธศึกษาอยู่ 9 แห่ง ได้แก่ วัดมณีสถิตกปิฏฐาราม วัดสังกัสรัตนคีรี วัดจันทาราม (ท่าซุง) วัดอุโปสถาราม (โบสถ์) วัดผาทั้ง วัดถ้ำเขาวง และวัดหนองขุนชาติ (เผด็จ นุ้ยปรี, 2565, 18 มกราคม)

2. การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ จากศึกษากระบวนการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธแล้วนำสู่กระบวนการพัฒนาด้วยการวิเคราะห์

สังเคราะห์ และประชุมกลุ่มย่อยผู้มีส่วนร่วม ได้ชุดความรู้ และชุดปฏิบัติการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ด้วยการพัฒนากระบวนการงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย กระบวนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี มีทั้งหมด 4 กระบวนการ ประกอบด้วย 1) กระบวนการสื่อสาร วัดหนองขุนชาติ ที่เป็นช่องทางในการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร สถานที่ตั้ง ประวัติ ความเป็นมาที่สำคัญตลอดจนถึงสามารถกำหนดเส้นทางในการเดินทางไปกลับภายในวันเดียว หรือไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงและใช้เวลาไม่มากในการเดินทางเพื่อประโยชน์ในการกำหนดเวลาในการท่องเที่ยวแต่ละที่หรือเพื่อการเดินทางกลับ รวมถึงการกำหนดสถานที่พัก และโปรแกรมการท่องเที่ยวในวันต่อไปด้วย ซึ่งจะทำให้เราสามารถกำหนดค่าใช้จ่ายตลอดระยะเวลาแห่งการท่องเที่ยวเพื่อประกอบการตัดสินใจในการมาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ ของจังหวัดอุทัยธานี 2) กระบวนการตลาดของวัดหนองขุนชาติเป็นวัดเก่าแก่อายุกว่า 219 ปี สร้างโดยประมาณใน พ.ศ.2364 โดยขุนสนิทและชาวบ้านร่วมกันสร้างใช้ชื่อตามผู้สร้างวัดว่า วัดสนิทธรรามาราม และมีการเปลี่ยนชื่อเป็นวัดหนองสรวง และเปลี่ยนกับมาใช้วัดหนองขุนชาติ มีจุดขายที่วัดเป็นที่มีอายุยาวนาน มีศาสนสถานต่าง ๆ ภายในวัดที่ สวยงาม เก่าแก่ควรค่าแก่การเคารพบูชา โดยเฉพาะวิหารแบบจัตุรมุข หลังคาทรงเหลี่ยม สูง 24 เมตร ประดิษฐานรูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ คือ หลวงพ่อสุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม จะมีงานบุญประเพณีของวัด คือ งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ที่ถูกจัดขึ้นในเดือนสาม เพราะสืบเนื่องมาจากวัดหนองขุนชาติเป็นวัดเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานวัดหนึ่งของจังหวัดอุทัยธานี โดยสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ประมาณ พ.ศ. 2364) 3) กระบวนการการให้ความรู้ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีและส่วนราชการ ได้เล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีที่ดังมานี้ จึงได้เข้ามาสืบสานด้วยการบรรจุงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย ไว้ในแผนการจัดงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมืองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีเป็นประธานจัดงานร่วมกับวัดหนองขุนชาติ 4) กระบวนการการจัด การจัดการในการท่องเที่ยวของวัดหนองขุนชาติ มีการวางแผนโดยชุมชน มีการจัดสถานที่ในการค้าขาย มีการจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล เช่นพื้นที่บริเวณวิหารลานเจดีย์ วัดเป็นผู้วางแผน พัฒนา ก่อสร้าง และบำรุง ส่วนพื้นที่การค้าขาย การจัดภูมิทัศน์ ร้านค้าขายของเป็นส่วนของชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล พร้อมกันนี้จังหวัดอุทัยธานียังมีการวางแผนในการพัฒนาส่วนต่าง ๆ ภายในบริเวณวัดโดยมีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเป็นสถานที่น่าท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

3. การบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย เขตอำเภอหนองฉาง 1) เทศบาล

หนองฉาง 2) บริเวณชุมชนหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ เพื่อพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวในชุมชน โดยความร่วมมือของชุมชน ภาครัฐ เทศบาล ประชาชน และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่ในการบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม งานประเพณี บุญเดือนสาม ที่จัดขึ้นที่วัดหนองขุนชาติสืบเนื่องกันมาเป็นประจำทุกปี ผู้วิจัยและคณะ จึงนำมาเสนองานวิจัย จากผลของผลการศึกษา โดยการบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม จากชุมชนสู่วัด จากวัดสู่ชุมชน ได้ดังนี้ กิจกรรมที่ถูกพัฒนาภายในงาน กิจกรรมสักการะหลวงพ่อดุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม วิหารอดีตเจ้าอาวาส กิจกรรมสักการะพระพุทธรชินราช กิจกรรมปิดทอง รอยพระพุทธรบาทจำลอง ในมณฑป กิจกรรมการทำบุญพระประจำวัน กิจกรรมทำบุญพระร้อย กิจกรรมร่วมทำบุญอุปสมบทนาคหมู่ กิจกรรมการทอดผ้าป่าลอยฟ้า กิจกรรมการถวายสังฆทาน กิจกรรมการทำบุญซื้อที่ดิน กิจกรรมการทำบุญโรงศพ กิจกรรมการอนุรักษ์การทอเสื่อกก กิจกรรมการทำขวัญข้าว กิจกรรมเปิดงานบุญ กิจกรรมร่วมบุญทอดผ้าป่า กิจกรรมการทำบุญ สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา กิจกรรมมัจฉากึ่งกาชาด กิจกรรมการแสดงและการประกวดร้องเพลง กิจกรรมการแข่งขันกีฬาเปตอง กิจกรรมการแข่งขันกีฬายิงหนังสติ๊ก กิจกรรมการทำขวัญนาค การบวชนาคหมู่ กิจกรรมการแข่งขันกีฬาฟุตบอล ที่เกิดจากชุมชน กิจกรรมการประกวด ขบวนรถแห่ นาค การแสดงหน้านาค กิจกรรมการประกวดประเพณีการจัดสำรับคาวหวานตามขนบธรรมเนียม ประเพณีโบราณ

อภิปรายผลการวิจัย

1. กระบวนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบสอบถาม การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวมีดังนี้ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.10 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมการตลาด มีค่าเฉลี่ย 4.28 ด้านการให้บริการ มีค่าเฉลี่ย 4.18 ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ย 4.15 ทิศทางในการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.12 ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีค่าเฉลี่ย 3.98 ด้านสถานที่ในการจัดงาน มีค่าเฉลี่ย 3.88 พบว่าด้านการส่งเสริมการตลาด 4.28 มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของฤดี เสริมชยุต (2563) พบว่า การส่งเสริมการตลาดจึงเข้ามามีบทบาทที่สามารถทำให้การท่องเที่ยว ชุมชนเกิดความยั่งยืนได้ โดยเริ่มต้นจากเครื่องมือการส่งเสริมการตลาด 2 ข้อแรก คือ การโฆษณา และการให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนออกไปสู่ นักท่องเที่ยว ควรแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ วิถี และกิจกรรมที่ชุมชนมี เพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สรุปผลสู่การจัดกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวคือพัฒนาคุณค่า

ทางศิลปวัฒนธรรม พัฒนาด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว พัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของเดโซ แชน้ำแก้ว และคณะ (2561) พบว่า 1) ความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกใน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับมาก และ 2) ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกใน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช แนวทางที่กลุ่มตัวอย่างเสนอ เช่น จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้ เพราะอำเภอพิปูนไกลจากอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชมาก ต้องมีระบบดูแลความปลอดภัยตามจุดต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีรถโดยสารประจำทาง มีรถเช่า หรือรถนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และมีป้ายบอกทางหลากหลายภาษาที่สามารถเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ในขณะที่ต้องมีสิ่งสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ต ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ควรมีร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าท้องถิ่น หรือสินค้าที่ระลึกตลอดสองข้างทาง

2. การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไท มีการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวทั้งหมด 4 กระบวนการประกอบด้วย 1) กระบวนการสื่อสาร ช่องทางในการสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร สถานที่ตั้ง ประวัติความเป็นมาที่สำคัญ 2) กระบวนการการตลาด การจัดการร้านค้าของฝาก สินค้าชุมชน สินค้าภายในงาน 3) กระบวนการการให้ความรู้ ได้ให้ความรู้ผ่านการจัดกิจกรรมในงานด้านวัฒนธรรม 4) กระบวนการการจัด การจัดการในการท่องเที่ยว มีการวางแผนโดยชุมชน การจัดภูมิทัศน์ ภายในงาน ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของประคอง มาโต และคณะ (2563) พบว่า กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี 1) การให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน 2) การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมของชุมชนทุกหน่วยงานองค์กร 3) กระบวนการจัดการการวางแผนจัดสัดส่วนในการรับผิดชอบดูแล 4) กระบวนการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน การบูรณาการกระบวนการจัดการท่องเที่ยวตามแนวพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญตักบาตรเทโว ตักบาตรทางน้ำ จัดโต๊ะหมู่บูชา แพโบสถ์น้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน จำลองเสด็จประพาสต้น ถนนสายวัฒนธรรม โรงฝิ่น การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ 1) การวางแผนกำหนดนโยบายของชุมชน เช่นการจัดการร่วมกันในพื้นที่เป็นต้น 2) สนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยทุกภาคส่วนส่งเสริมสนับสนุนเช่น การท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นต้น ลงสู่ชุมชนที่มีจุดแข็งจุดเด่นของแต่ละชุมชน 3) พัฒนาผู้นำและคนในชุมชนมีการพัฒนาผู้นำด้านการบริหารจัดการ ฯลฯ และคนในชุมชนให้มี

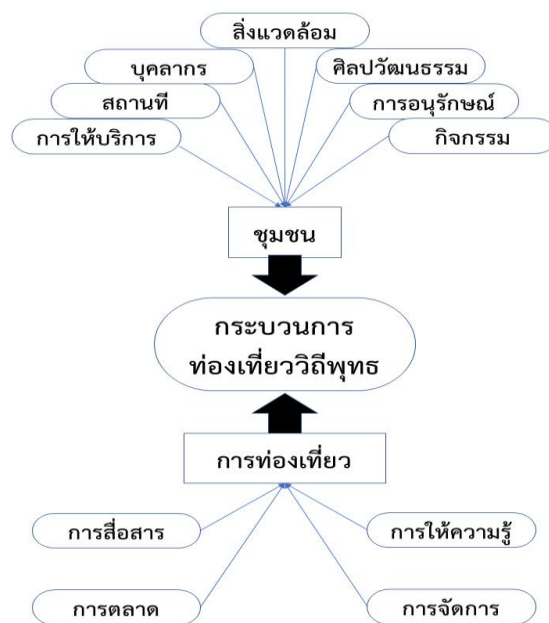
ความรู้ความสามารถในการวางแผนและการพัฒนาชุมชน 4) สร้างเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจร่วมกันทุกหน่วยงานเพื่อเป็นการสร้างการพัฒนาตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3. การบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองพระนครศรีอยุธยา วัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการบูรณาการจากชุมชนสู่วัด จากวัดสู่ชุมชน ดังนี้ การบูรณาการกิจกรรมสักการะพระพุทธรูป ราชูปถัมภ์ของพระพุทธรูปจำลอง ทำขวัญนาครอุปสมบทนาครหมู่ การอนุรักษ์การท่องเที่ยว การทำขวัญข้าว การแสดงและการประกวดร้องเพลง การแข่งขันกีฬา การประกวดขบวนรถแห่นาค การแสดงหน้านาคร การประกวดการจัดสำรับคาวหวานตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ฯลฯ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของพรศิลป์ บัวงาม และอุทุมพร ศรีโยม (2564) พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอหนองเสือ ตามเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ส่งเสริมการทำบัญชี 2) ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตที่ดี คือ ควรส่งเสริมความรู้ทักษะในการสร้างอาชีพ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพ เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิต 3) ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน คือ จัดการข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมชุมชน พัฒนากลไกสื่อความหมายท้องถิ่น และยกระดับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมตามรูปแบบ 5CM-MODEL 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน คือการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสร้างความตระหนักรู้ความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติผ่านการท่องเที่ยว และ 5) ด้านคุณภาพการบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก อบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ผู้ประกอบการ และการรักษาความปลอดภัยด้วยการทำป้ายสัญลักษณ์สื่อความหมาย หรือมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำจุดที่เสี่ยงอันตราย ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติยา พุกกะกมล และคณะ (2561) พบว่า มีชาวทองหล่อในพื้นที่จำนวน 6 ครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนพูดคุย ใช้ภาษาของดำเนินชีวิตด้วยการใช้อาหารจากสมุนไพรเพาะปลูกพืช ผัก สมุนไพร ตามวิถีชีวิตแบบพอเพียง อนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เสื้อผ้าแพะ เสื้อคลุม การสานกระบุง กระดัง เป็นต้น มีการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรแบบของ ต่อดอนจนความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดูดวงชะตา ทำนายทายทัก ในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ขันนํ้ามนต์ เป็นต้น ด้านการแสวงหาเอกลักษณ์วัฒนธรรม มีการรำ การแสดงของของ เพื่อให้เห็นวัฒนธรรม วิถีชีวิต แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) จัดให้มีการนำเสนอรูปแบบการสร้างหมู่บ้านของและพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน 2) การสร้างสาธารณูปโภค ถนนทางเข้าหมู่บ้านระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ที่ยังคงมีสภาพปัญหา ให้เข้าถึงหมู่บ้าน

ได้สะดวก สบายมากขึ้น 3) การจัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ หมู่บ้านของในหมู่ที่ 5 ตำบลจันทเขลม 4) การช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน 5) การปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชน 6) การประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ ทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากแผนงานวิจัย

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นว่า กระบวนการท่องเที่ยววิถีพุทธ ชุมชนเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นที่แต่ละด้านของชุมชนส่งผลต่อกระบวนการท่องเที่ยววิถีพุทธ ประกอบไปด้วย การให้บริการ สถานที่ บุคลากร สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ และกิจกรรม ซึ่งแต่ละด้านของชุมชนมีความสำคัญแล้ว กระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่ต้องมีกระบวนการการจัดการท่องเที่ยว 4 กระบวนการที่สำคัญ คือ กระบวนการสื่อสาร กระบวนการตลาด กระบวนการให้ความรู้ และกระบวนการจัดการ ส่งผลให้เกิดกระบวนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธนำไปสู่การบูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธในชุดกิจกรรมพัฒนางานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้มีนโยบายในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อนำอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนสื่อสารผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนในการจัดการกระบวนการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนด้วยกิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดและความสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธโดยการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขยายผลการดำเนินงานไปสู่พื้นที่อื่น ๆ
2. การพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธต้องให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์คุณค่า และศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และถอดบทเรียนจากกระบวนการพัฒนา
3. บูรณาการกระบวนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ต้องมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

เดโช แชน้ำแก้ว และคณะ. (2561). การศึกษาความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศน์*, 5(1), 91-104 .

- เผด็จ นุ้ยปรี. (2565, 18 มกราคม). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ*. (ประคอง มาโต, ผู้สัมภาษณ์).
- กิตติยา พุกขากิจ และคณะ. (2561). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลจันทเขลม อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย ปทุมธานี*, 10(1), 246-257.
- จังหวัดอุทัยธานี. (2566). *แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน)*. (อัสสำเนา)
- ประคอง มาโต และคณะ. (2563). การพัฒนากระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวทาง พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมือง จังหวัด อุทัยธานี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(7), 14-31.
- พรศิลป์ บัวงาม และอุทุมพร ศรีโยม. (2564). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตามเกณฑ์ มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารรัชต์ ภาควัย*, 15(41), 230-241.
- ฤดี เสริมขยุต. (2563). กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด สำหรับการท่องเที่ยวชุมชน. *วารสารสังคมวิจัย และพัฒนา*, 2(4), 51-61.